

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

§. 3. Secunda divisio diei naturalis antiquo Romanorum more. Tertia divisio diei, & noctis artificialis. Cur divisa dies in 12. horas. De horis aequalibus, & inaequalibus. In vicissitudine diei, & ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

Credite: dilato cruciantur tempore amantes,

Estque illis anno longior una dies.

O igitur quando fugitivi temporis expers,

Lux mea, Christe Deus, te sine fine fruam?

Illam dies tenebris, horisque ac sine carebit,

Vnicam si quando fulserit illa dies.

S. III.

*Secunda divisio diei naturalis antiquo Romano-
rum more. Tertia divisio diei, & noctis artificia-
lis. Cur divisa dies in 12. horas. De horis equali-
bus & inaequalibus. In vicissitudine diei, &
noctis relucet mirabiliter Dei providentia.*

I. **S**ECUNDA divisio diei plura noctis & diei tempora subnotat, propriisque discernit nominibus, quæ apud Poetas, aliosque Scriptores passim observata inveniuntur. Ea omnia suo ordine (a) Macrobius, & Censorinus exponunt. Incipiunt autem à media nocte, quod tempus principium, & postremum est diei Romani. Tempus quod huic proximum est, vocatur de media nocte, sive mediæ noctis inclinatio. Sequitur Gallicinium, primus galli cantus post mediam noctem. Deinde Conticinium, cum & galli silent, & homines quiescunt. Tum primum diluculum, sive crepusculum matutinum, diei clarescentis exordium. Secundum diluculum vocatur mane, cum sol videtur, & dies jam clarus est. Sol post hoc ad meridiem vergit, facitque meridiem, quod est medii diei nomen. Inde tempus occiduum, sive pomeridianum, vel de meridie. Hinc suprema tempestas, novissimum diei tempus. Post supremam dicitur Vesper, ante ortum scilicet ejus stellæ, quam Plautus Vesperuginem, Ennius Vesperum, Virgilius Hesperon appellat. Inde porrò crepus-

a Macrobius. lib. 1. Sat. cap. 3. b Censorinus. de die natali cap. 19.

culum vespertinum. Post sequitur tempus, quod Antiqui primæ facis dicebant, vel prima face; sive quia tunc primum accendebantur faces, & luminaria: sive quia ut observat vir reconditæ eruditionis Joannes (c) Brodæus, tunc Venus fax cœlestis incipit lucere. Deinde concubium dicitur, cum itum est cubitum. Postea nox intempesta, quam (d) Varro noctis meridiem vocat, tempus minimè idoneum rebus gerendis. Tum ad mediam noctem, & sic media nox. Hæc est diæi civilis à Romanis observata divisio. Noctis partes eleganter describit Philosophus (e) Medaurensis. Ecce, ait, crepusculum, & nox provectora, & nox altior, & deinde concubia altior, & jam nox intempesta. Tum noctis inducias cantus perstrepebat cristatæ gallorum cohortis. His vocibus τὸ νυκθίνερον, ut aiunt Græci, hoc est spatium lucis, atque noctis, à priscis Auctoribus passim describitur.

II. Tertia divisio diem, ac noctem artificialem in suas quoque partes distribuit. Diem artificialem intelligo præsentiam solis super terram, à reali ipsius ortu usque ad occasum. Possunt equidem tam matutina, quam vespertina crepuscula, cum sint media inter diem, & noctem, ad utrumque referri, de qua re disputant (f) Theologi: Jurisque civilis, & Canonici Interpretes. Sed ut omissis controversiis clarè, & distinctè in hoc tractatu procedam, ego diem artificialem cum Mathematicis definitio ab illo puncto, quo sol realiter secundum corpus & substantiam suam super Horizontem emergens nobis exoritur, ad illud punctum, quo Horizonti nostro absconditus hemisphærium istud suo corpore deserit, etiam si radiis suis; &

c Jo Brodæus l. 4. miscell. c. 33. d Varro in Marcipore. e Apuleius libro 2. metamorph. f Theologi in 4. sent. distin. 13. D. Thom. 3. p. 9. 51. art. 4. ad 2. & qu. 83. art. 2. Legistæ ad l. more Romano ff. de feriis, & l. 2. §. 1. ff. de verborum signific. Canonistæ cap. si perfoctens, de homicidiis, & c. consuluit, de off. & potest. Jud. delegati solid. Ripa de noct. temp. c. 3. M. Ant. Natta consilio 469.

virtute adhuc illuminet. Noctem similiter esse dico ab occidente sole ad orientem, omne id medium tempus ipsa vespertina, & matutina crepuscula comprehendens. Et dies quidem secundum quosdam (g) in mane, & vespere dividitur; in tempus scilicet antemeridianum, & pomeridianum: quo sensu horam pomeridianam pro vespertina, & serotina; & Janum Consulium pomeridianum nuncupatum reperies apud Adrianum Turnebum in Adversariis. Vel secundum alios (h) in mane, meridiem, & supremum. Mane usque ad horam ante tertiam producitur; meridies usque ad horam ante nonam; supremum usque ad solis occubitus. Omnes verò Antiqui tam diem, quam noctem in duodecim horas dividere consueverunt. Hujus partitionis rationem affert Galenus, quem laudat, & explicat Hieronymus (i) Magius multæ antiquitatis homo in variis lectionibus. Porro, inquit, numerum hunc duodenarium tamquam omnium utilissimum delegerunt. Dimidium enim continet, & duplum, & quartum, & sextum, & duodecimum, quæ nullus alius post ipsum numerus usque ad vigesimum quartum continere videtur. Hunc etenim tamquam longiorem repudiarunt, & duodenarium numerum veluti commoderatum judicantes, in tot particulas totius diei tempus diviserunt. Hanc autem partitionem ex usu esse alii multi & Romani ipsi experientia comprobantes atque utentes ostendunt. Si quidem hæreditatem omnem, cum testamentum condunt, in 12. portiones distribuunt: & pondera, ac mensuras, quibus in vita opus est, in 12. partes dividunt. Hæc Galenus. Quod autem de 12. partibus hæreditatis dixit, habetur in (k) Institutionibus Justiniani Imperatoris li-

g Suidas v. Hæc. Cenforin. de die nat. Ægid. in exam. p. 2. Turneb. libro 18. cap. 17. h Isidor. libro 5. orig. Bedæ lib. de rat. temp. c. de die. i Magius l. 1. c. 15. Galen. l. de cujusque animi peccatorum noticia. k Instit. de hæredibus instituendis §. Hæreditas.

bro secundo. Alii sectionem diei in horas 12. constitutam referunt à Mercurio illo Trismegisto, quem fuisse Jetro Madianitarum Sacerdotem & Regem, atque Philosophum, socerum Moysis contendunt Hebræi apud (l) Franciscum Georgium Venetum. Hic cum observasset quoddam animal, de quo (m) Horus Apollo, & Pierius in Hieroglyphicis, & Damascius in vita Isidori apud (n) Photium, duodecies in die, (sic pax naribus) lotium emittere, ex illo duodenario mictu in totidem partes diem distinxit. Mihi fabulam redolere videtur hæc fœtida horarum institutio, quam tamen tacitus præterire nolui, quod eam primi nominis Auctores referant, & probent. Aiunt autem Cynocephalum in æquinoctiis tantum, ælurum singulis diebus duodecies mingere, & horas hac ratione indicare. Nec minus ridenda, & inter fabulosa figmenta numeranda videtur hac parte subtilior quorundam observatio, qui ex cœli dimensione in 12. partes, secundum musicas proportiones horas item 12. adinventas existimant.

III. Solidior ratio petenda à Mathematicis. Hi ex circuli æquinoctialis conversione, itemque ex ortu, & occasu signorum, horarum constitutionem desumunt. Sunt autem signa 12. Zodiacum circulum, quem ideò signiferum vocant, in 12. partes æqualiter dividunt. Horum nomina poëticiis fictionibus celeberrima hæc sunt. Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces. Quodvis signum in 30. gradus dividitur, quare cum signa sint duodecim, in toto Zodiato 360. gradus continentur. Hic circulus obliquitate sua dierum ac noctium inæqualitatem, omniumque temporum vicissitudinem causat: dirimit totum cœlum in duo hemisphæria, & est regula, & mensura motus pla-

l Fr. Venet. tom. 1. problem. sac. Scripturæ sec. 6. prop. 356. m Hor. Apollo lib. 1. hierog. l. 15. Pierius lib. 6. c. 4. n phot. Cod. 242.

netarum, qui fit ab occasu in ortum. Alium item circulum describunt Astronomi in sphaera, quem vocant Aequatorem, sive Aequinoctialem ab utroque mundi polo aequaliter distantem, & in gradus etiam 360. divisum. Hujus officium est diem artificialem nocti adaequare, cum sol per illum transit, quod bis in anno contingit, initio scilicet Arietis, & Librae: Tempus quoque, primumque motum ab ortu in occasum spatio 24. horarum dirigere, & mensurare. Ex his duobus circulis duo genera horarum constituuntur, quorum unum ad Aequatorem, alterum ad Zodiacum refertur. Primi generis horae dicuntur aequales, & aequinoctiales, & unaquaeque earum est vigesima quarta pars diei naturalis, continens illud temporis spatium, quo 15. gradus circuli aequinoctialis oriuntur, qui circulus, ut diximus, est graduum 360. & semel in die totus ascendit, & circumagitur super Horizontem. Aequales vocantur, quia semper ejusdem sunt quantitatis: aequinoctiales, quia ex motu uniformi dicti circuli desumuntur. Secundi generis horae inaequales, planetariae, naturales, & temporariae nuncupantur. Harum intelligentia difficilior est, dupliciter enim accipi possunt. Primo pro eo spatio temporis, quo medietas unius signi super Horizontem emergit. Semper enim sex signa oriuntur in die, & totidem in nocte, sive dies brevissima, sive longissima sit. Ea signa, quae recte oriuntur, tardiores habent motum: ea quae oblique, velociorem. Quae vero signa recte, quae oblique orientur, ex his versibus cognosci potest.

Recta meant, obliqua cadunt à sidere Cancrì

Donec finitur Chiron: sed cetera signa

Nascuntur prono, descendunt tramite recto.

Quam doctrinam (o) Scotus Poëta eterodoxus nobiliori hoc carmine conclusit.

Ergò via surgunt flexa, caper, hydria, pisces:

a Georg. Buchanna, lib. 4. sphaera,

DIVINÆ PSALMODIÆ. CAP. III. 95

*Dux ovium , taurusque minax , geminique puelli.
 Ast cancer , Nemeesque pavor , virgoque malignæ
 Desertrix terra , speciesque bilancis , & acer
 Scorpio , Centaurusque truci spectabilis arcu:
 Conscendunt recto cœlum sublime meatu.*

Sex itaque signa à Cancro ad Capricornum , quæ in sphaera obliqua recte oriuntur , & obliquè occidunt , dies longos faciunt , & noctes breves ; reliqua sex signa , quæ obliquè oriuntur , & rectè occidunt , dies breves faciunt , & noctes prolixas. Non igitur oriuntur quolibet die plura , vel pauciora signa quam sex , quantumvis longa , vel brevis sit dies. Excipitur ab hac regula ea sphaeræ obliquitas , in qua poli elavatio excedit gradus 66. cum dimidio ; nam ibi quædam signa nullo modo oriuntur. Non loquor hic etiam de sphaera recta , quia in ea semper æquales sunt ascensiones. Hora autem inæqualis accepta pro eo temporis intervallo , quo medietas cujusque signi oritur , inæqualis omnino est , seu cum ejusdem , seu cum alterius diei horis comparetur , quia non omnes medietates æqualiter ascendunt. Idèd (*p*) Hipparchus Bithynus libro secundo enarrationum ad Arati & Eudoxi Phænomena , Arati & Attali sententiam refellit , existimantium ex ortu signorum horam noctis dignosci posse , quia videlicet inæquali temporis spatio ipsa signa oriuntur. Atque id etiam (*q*) Manilius in Astronomicis eleganti carmine explicavit.

*Nec me vulgatae rationis præterit ordo ,
 Quæ binas tribuit signis surgentibus horas ;
 Et paribus spatiis equalia digere astra.
 Vt parte ex illa , qua Phœbi cœperit orbis ,
 Discedat numerus , summamque accommodet astris ;
 Donec perveniat nascentis tempus ad ipsum ;
 Atque ubi substiterit , signum dicatur oriri.
 Sed jacet obliquo signorum circulus orbe ,*

p Hipparch. lib. 2. cap. 1. & 2. *q* Manlius lib. 3. Astronomicæ.

Atque alia inflexis oriuntur sidera membris :
 Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
 Ut propius nobis aliquod, vel longius astrum est.
 In tam dissimili spatio : variisque dierum,
 Umbrarumque modis, quis possit credere in horas
 Omnia signa pari mundi sub lege manere ?
 Adde quod incerta est hora mensura, neque ullam
 Altera pars sequitur, sed sicut summa dierum
 Veritur, & partes surgunt, rursusque recedunt :
 Cum tamen in quocunque dies deducitur astro,
 Sex habeat supra terras, sex signa sub illis :
 Quo fit ut in binas non possint omnia nasci,
 Cum spatium non sit tantum pugnantibus horis,
 Si modo bisseña servantur luce sub omni,
 Quem numerum debet ratio, sed non capit usus :

& quæ sequuntur satis diffusè. Secundo modo, qui
 communior est, & à nobis deinceps usurpandus, acci-
 pitur hora inæqualis pro duodecima parte cujuslibet
 diei, vel noctis artificialis : & tunc istæ horæ sunt æqua-
 les inter se, quia sunt omnes duodecima pars diei ; sed
 dicuntur inæquales, quia horæ unius diei non æquan-
 tur cum horis alterius, neque cum horis nocturnis, nisi
 tantum bis in anno, initio Arietis, & Libræ. Exemplo
 res erit manifesta. Sit dies longior æstivi temporis, cum
 sol oritur hora nona horologii Italici, hunc diem in 12.
 horas inæquales distinguamus, quælibet hora contine-
 bit minuta 75. horam scilicet integram æquinoctia-
 lem, & insuper quadrantem ejusdem horæ. Rursum
 sit dies brevior hyemalis, cum sol oritur hora 15. hic
 dies in horas 12. inæquales divisus dabit singulis horis
 minuta dumtaxat 45. tres nimirum quartas partes ho-
 ræ æquinoctialis. Hora enim 60. minutis constat.
 Ecce quomodo isti dies ad invicem sunt inæquales,
 æstivi namque horas multò longiores habent, quam
 hyemales. Idem de noctibus dicendum est, quarum
 horæ 12. similes æstate breves, hyeme longiores sunt.

Hinc

Hinc (r) Vitruvius Architectus horas solstitiales in Cancri signo amplissimas vocat, brumales verò, horarum brevitates. Et (s) Augustinus libro de vera Religionē; Hora brumalis, inquit, æstivæ comparata minor est. Sic passim apud Poëtas hora æstiva pro longiori, hyberna pro breviori posita reperitur. (t) Martialis æstivam horam pro longissima posuit in hoc Epigrammate.

*Otia, Prisce, brevi poteris donare libello,
Hora nec æstiva est, nec tibi tota perit.*

Apud (u) Plautum cum Simo senex dixisset Pseudolo ebrio:

*Credo equidem potesse te, scelus, Massici montis
uberrimos quatuor
Fructus ebibere in hora una. Hiberna addito.*

Respondit Pseudolus, id est brevissima. (x) Seneca in Agamemnone sic canit,

*Sed cur repentè noctis æstivæ vices
Hiberna longa spatia producunt mora?*

Severinus quoque (y) Boeth. æstivæ noctis agiles horas vocat, dicens,

*Tu, cum fervida venerit æstas,
Agiles noctis dividis horas.*

Ex his perspicuum est, cur istæ horæ dicantur inæquales. Planetariæ autem vocantur, quia per tales horas distinguuntur dominia Planetarum, ut ex Chaldæorum observatione tradit Joannes (z) Stofferinus. Naturales item, & temporariæ appellantur, quia ductu naturæ didicerunt homines juxta temporum variationes ipsas quoque variari.

IV. Hæ sunt horæ, quibus olim omnes ferè gentes utebantur. De Hebræis constat ex Evangelio cum Christus dixit, (a) *Nonne duodecim sunt horæ diei?* De

r Vitruv. lib. 9. c. 9. s August. de vera Relig. cap. 43. t Martialis lib. 12. Plaut. in Pseudolo, act. 5. sc. 2. x Seneca in Agamem. v. 53. y Boethius lib. 1. met. 3. z Stoffer. de usu Astrolabii par. 2. propos. 27. a Ioan. 11. 9.

Græcis testatur Galenus loco citato. Extat & Iuculentum Achillis (b) Tatii Alexandrini de hac re testimonium, qui post erotica scripta de Clitophonte & Leucippe factus est Christianus & Episcopus, teste Suida. Hic in Isagoge ad Arati Phænomena de horis differens ait; Roget aliquis, cur dixerimus solem in æstivo solstitio constitutum horarum 15. facere diem, & in hyberno 9. cum tamen in mechanicis horologiis, & hydrologiis dies perpetuò horis 12. constare videatur Huic ita respondemus. Quemadmodum quilibet homo tam puer quam vir, quinos in manu digitos habet, non tamen æquales: sic eandem habent horæ in diebus ac noctibus, magnitudinis & celeritatis rationem; adè ut magnarum magnæ sint, parvarum parvæ. Igitur æstivi dies hybernis majores intervallo constant horarum 15. æquinoctialium, quæ in 12. proportione dividuntur. Idem de majoribus & minoribus, tam diebus quam noctibus judicium est. Eundem morem viguisse semper in Græcia ostendunt (c) Constantinus Cæsar cognomento Pogonatus, qui libro primo de re rustica diem & noctem in horas 12. perpetuò dividit: & Secundus Atheniensis Sophista, qui in sententiis diem diffinit duodecim horarum decursum. De Romanis præter alia liquet ex eo (d) Martialis Epigrammate, quo diurnarum horarum distributionem commemorat.

*Prima salutantes, atque altera continet hora,
 Exercet raucos tertia causidicos.
 In quintam varios extendit Roma labores,
 Sexta quies lassis, septima finis erit.
 Sufficit in nonam nitidis octava palæstris,
 Imperat extractos frangere nona toros.
 Hora libellorum decima est, Eupheme, meorum,
 Temperat ambrosias cum tua cura dapes.*

b Achill. Tattius, sive Strattius Isag. c. 25. circa finem. c Constant. Cæsar
 l. 1. Agriculc. c. 7. d Martialis. libro 4. Epigr. 2.

Hanc denique horarum distinctionem sequitur Ecclesia in horis Canonicis. Sic horam primam dicimus, cum post solis ortum duodecima diei pars exacta est: tertiam, cum quarta pars: sextam, cum media. Idem proportionaliter de aliis horis dicendum est. Marcellus Francolinus vir accuratissimè doctus, in fine celeberrimi operis de tempore horarum Canonicarum, tabulas universales composuit totius Europæ usui accommodatas, ad cognoscendam veram & exactam horam cujusque officii quotidie celebrandi, reductis horis inæqualibus ad communes & æquinoctiales.

V. Sed quoniam de horis sermo est, præteriri nullatenus debent præclaræ quædam sanctorum Patrum sententiæ de diei & noctis necessaria vicissitudine, deque admirabili providentia Dei, quæ in ea relucet. (e) Theophilus Patriarcha Alexandrinus, Dies, inquit, & nox certis horarum sibi succedunt spatiis, paulatimque decrescetes, quod amittunt recipiunt, & quod recipiunt tribuunt ad eandem mensuram, bis in anno convenientes: nec manent in eodem statu, sed brevitate, & longitudine horarum momenta discriminant, ut utilem mundo faciant temporum diversitatem. Namque dies ordine & circulo suo de noctis temporibus mutuatur, & rursus nox recipit quod largita est: dumque vicissim & tribuunt, & accipiunt, & orbe quodam quod paulatim amiserant decrescetes, sensim crescentes accipiunt, creatoris interpretantur sapientiam. Titus (f) Bostrorum Episcopus, hanc diei & noctis alternationem idè necessariam fuisse scribit, quia nox communis est requies omnium animantium. Deinde si semper esset dies, non possemus metiri tempus non divisum in partes: non posset in multis ratio vitæ iniri, & constare: quodque majus est, non esset voluptas luminis fruendi, si non essent tenebræ: lumen

e Theophil. Alexandrinus Epist. 3. Paschali. f Titus Bostr. lib. 2. adv. Marcionos.

enim continuum, neque quod lumen esset, cognosce-
retur. Extra culpam igitur & querelam est nox, nec
quod multa noctu scelera committantur, criminis rea
illa est; animus enim accusari debet, non tempus: nam
si maleficus nocti pareret, dormiret sanè, hoc enina
jubet nox. (g) Dracontius Christianus Poëta fidem
probans resurrectionis, ex hac diei & noctis successio-
ne desumit argumentum. Sic autem canit:

*Mortua nox sub luce cadit, perit aurea luna,
Atque per ascensus & cornua colligit ignes,
Et dum ceca latet, reparato lumine fulget,
Mentiturque diem lux frigida solis imago.
Lucifero redeunte polo moriuntur & astra.
Nuncius aurora subductus morte diurna
Lucifer extinctas reficit per sidera flammis,
Et hinc nocturnum jubar emicat igne corusco,
Roscida puniceum spargens aurora ruborem,
Ducit ubique diem periturum noctis ab umbris:
Et tamen hac de sole perit, quo missa rubebat.
Sol oculus cœli, famulus super astra Tonantis,
Cujus ab immensis languescunt sidera flammis,
Ne gelidis animetur aquis per cerula Ponti.
Occidit ipse dies super aquora sole cadente,
Et quo demersus, novus a quore manè resurgit:
Vespere nocturno hunc radiata luce rubentem
Purpureis abscondit aquis, redditque diurnè
Depositum natura suum sub nocte sepultum
Manè resurgentem de fluctibus orbe recepto.*

Sed de hac re nil verbis (h) Tertulliani doctius, nil
elegantius. Dies, ait, moritur in noctem, & tenebris
usquequaque sepelitur. Funestatur mundi honor, om-
nis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent
cuncta: ubique justitium est, quies rerum. Ita lux
amissa lugetur. Et tamen rursus cum suo cultu, cum
dote, cum sole, eadem & integra & tota universo

g Dracontius in Examet. c. 6. prope finem. h Tertull. de Resur. carnis c. 12.

orbi reviviscit, interficiens mortem suam noctem, ref-
 cindens sepulturam suam tenebras, hæres sibimet exi-
 stens, donec & nox reviviscat cum suo & illa suggestu.
 Agnovit & Dei mirabilem in die, ac nocte providen-
 tiam (i) Theodoretus: Et sanè, inquit, diem & no-
 ctem veluti sorores quasdam videre est, quæ tempo-
 ris spatia ad hominum usus invicem mutuuntur, simul
 & benevolè reddunt. Deficiente enim jam hyeme, &
 novo illucescente vere, quando multi admodum ho-
 minibus circa sua opera labores exoriuntur, ut potè
 profectioes, & peregrinationes, naviumque è portu
 deductiones, quando & mare stratum, & hyberni fri-
 goris rigore liberum est, terraque segetibus superbiens
 agricolam ad culturam vocat, & plantæ hortulanam
 ad putationem, purgationem, rigationem, & sarritionem
 invitant: tunc inquam, dies operationis tempus
 hominibus. augens à nocte horas mutuo sumit; & pau-
 latim quidem eas recipit, ne nimio augmento iis no-
 ceat, qui ejus opera ad res suas conficiendas utuntur.
 Ubi verò ad medium æstatis perventum est, desinit
 quidem mutuo sumere, mox verò debiti solutionem
 aggreditur, adeò ut hanc nec vel in unici diei mo-
 ram procrastinando rejiciat. Paulatim autem, & sen-
 sim, quemadmodum ante acceperat, ita quod acce-
 ptum est, reddit. Deinde ubi autumnii tempore nocti
 æqualis factus est, se hac minorem fieri non pudet,
 longam quietis opportunitatem conficiens. Cum enim
 frigoris, pluviarum item, luti & cœni molestia domi
 desidere cogimur, nox ipso die multò nobis jucundior
 est. Et sic quidem omnis vitæ nostræ cursus his spatiis
 absolvitur, nec minorem quàm dies, nox hominibus
 utilitatem confert. Nam si lux quædam perpetua nul-
 lo alio intercedente medio permansisset, certè nec an-
 norum orbis, nec mensium numerum discere, vel edo-
 cere potuissemus; sed unice illa dies continua totius

i. Theodoret. ser. 1. de providentia.

præsenti sæculi mensura fuisset, qualem nimirum futuri illius sæculi conditionem fore credimus. Illum quippè diem sine vespero fore, & omni alia successione cariturum esse, edocti sumus. Hæc, & alia plura elegantissimus Theodoretus.

§. IV.

Dies in quatuor præcipuas partes divisa ab Antiquis. Item nox. Quid stationes, quid vigiliæ sint. Quota hora quodlibet Officium celebrandum. Quot sint partes Officii.

I. **R**ursum Antiqui diem & noctem in quatuor partes æquales inter se dividere solebant, quarum singulæ ab ultima hora inclusa nomen acciperent. Prima enim pars horam primam, secundam, & tertiam continens, Tertia dicebatur: Secunda horarum etiam trium, quartæ, quintæ, & sextæ, Sexta: Tertia septimæ, octavæ, & nonæ, Nona: Quarta à decima usque ad duodecimam, ultima, & duodecima appellabatur. (a) Cornelius Jansenius, Victor Geselinus, & alii aliter explicant hanc diei partitionem in quatuor sectiones, sed errant toto cælo, ut ostendit eruditissimus (b) Francolinus, quem consulat curiosus lector: nolo enim actum agere. Porro istæ horæ insigniores præ cæteris erant in rebus humanis, nam teste (c) Tertuliano, diem distribuere, negotia distinguere, & publicè resonare solebant; Semper, & ubique, ait ille, & omni tempore orandum, tamen tres istas horas Tertiam, Sextam, & Nonam, ut insigniores in rebus humanis quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publicè resonant, solemniores fecerunt in oratio-

a Cornel. Jansenius in Conc. Evang. cap. 143. Victor Geselin. in notis ad Hym. 1. Prudentii Cath. b Francolin. de temp. hor. Canonic. c. 21. c Tertul. de jejun. cap. 10.